

1-1-2017

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือขงภาคี เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดนครปฐม

สุมิตร สุวรรณ

สุริน ชุมสาย ณ อยุธยา

ทัศนธริน วรรณเกตตุศิริ

ฉันทรัตน์ เครืออินทร์

กุลจิตตา บุญธรรม

See next page for additional authors

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the Education Commons

Recommended Citation

สุวรรณ, สุมิตร; ชุมสาย ณ อยุธยา, สุริน; วรรณเกตตุศิริ, ทัศนธริน; เครืออินทร์, ฉันทรัตน์; บุญธรรม, กุลจิตตา; and พักเจริญพล, วิทัศน์ (2017) "การสร้างเครือข่ายความร่วมมือขงภาคี เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดนครปฐม," *Journal of Education Studies*: Vol. 45: Iss. 1, Article 17.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol45/iss1/17>

This Article is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือสหภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนขนาดเล็ก
จังหวัดนครปฐม

Authors

สมิตร สุวรรณ, สุริน ชุ่มสาย ๗ อยุธยา, ศศิธริน วรณเกตศิริ, นันทรัตน์ เครืออินทร์, กุลจิตา นฤจรธรรม, and วิทัศน์ พิภพเจริญผล

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดนครปฐม

Development of Multi-lateral Cooperation for Educational Quality Improvement of Small-Size Schools in Nakhon Pathom Province

สุมิตร สุวรรณ และคณะ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก 2) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยกำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายอย่างกว้าง ๆ ที่แตกต่างกัน 2 รูปแบบ โดยรูปแบบที่ 1 มี 7 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน และการสร้างเครือข่ายพหุภาคี ส่วนรูปแบบที่ 2 มี 6 ขั้นตอน เริ่มการสร้างเครือข่ายพหุภาคีตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบมีการเสริมประสบการณ์โดยการศึกษาดูงานในโรงเรียนขนาดเล็กและการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากร ผลการวิจัย พบว่า

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 2 รูปแบบ ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก และมีเครือข่ายเกิดขึ้นจากกระบวนการนี้ ได้แก่ 1) เครือข่ายภายในโรงเรียน 2) เครือข่ายระหว่างโรงเรียน 3) เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน 4) เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5) เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ 6) เครือข่ายภาคเอกชน และ 7) เครือข่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่ายพหุภาคี/โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

The research objectives were 1) to develop multi-lateral cooperation between educational institutions, schools, communities, temples, local government, public agencies and private sectors to improve the education quality of the small-sized schools, 2) to compare the two approaches in developing the multi-lateral cooperation to improve the education quality in small-sized schools. This was a participatory action research. The approaches in developing the networks were planned into two different approaches. The first approach consisted of 7 steps from developing within-school network, developing between-school network to developing multi-lateral cooperation. The second approach consisted of 6 steps starting with developing the multi-lateral cooperation. Participants in both approaches were enhanced with field trip to best-practice small-sized schools and academic workshop.

Our results show that there is no significant differences in developing the multi-lateral cooperation between the two approaches. The multi-lateral cooperation formed during the processes includes within-school network, near-by-school network, parent and community network, networks with local government, public agencies and private sectors, and network with scholars in the university. These networks should be encouraged and mobilized by further research to produce concrete results.

KEYWORDS: MULTI-LATERAL COOPERATION DEVELOPMENT/SMALL-SIZED SCHOOLS

บทนำ

โรงเรียนขนาดเล็กเป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน ส่วนใหญ่เปิดสอนในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เกิดมาจากวัดและชุมชน โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งเพื่อให้บุตรหลานของคนในชุมชนไปเรียนได้สะดวก ไม่ต้องเสียเวลากับการเดินทาง ผู้ปกครองและคนในชุมชนใกล้ชิดกับโรงเรียน อีกทั้งยังมีเวลาดูแลบุตรหลานมากขึ้น โรงเรียนขนาดเล็กกระจายอยู่ในพื้นที่ชนบททุกจังหวัดทั่วประเทศ การบริหารจัดการต้องประสบปัญหาและความยุ่งยากพอสมควร เนื่องจากนโยบายทางการศึกษาของรัฐที่กำหนดสัดส่วนครูและจัดสรรงบประมาณโดยยึดตามจำนวนนักเรียน ก่อให้เกิดปัญหาสภาพการเรียนการสอนปัจจุบันที่มีครูไม่ครบชั้นและงบประมาณตามรายหัวไม่เพียงพอต่อการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอนและสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ในขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กยังต้องรองรับการจัดการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและภายนอกสถานศึกษา

ที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายการยุบควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวนมากออกมาต่อต้านนโยบายดังกล่าว ด้วยเห็นความสำคัญของการสร้างโอกาสทางการศึกษา และต้องยอมรับว่าโรงเรียนขนาดเล็กยังคงเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนไทย “บ้าน วัด โรงเรียน” เสียงเรียกร้องจากชุมชนให้โรงเรียนคงอยู่และร้องขอการสนับสนุนด้านคุณภาพทางการศึกษาอย่างเป็นธรรมให้แก่ลูกหลานในชุมชนสามารถนำไปสู่พลังของการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ได้มาตรฐานจึงต้องมีการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างยั่งยืน โดยให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน เพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกัน โดยให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจกำหนดขอบเขตของเครือข่ายพหุภาคี เป็น 4 ภาคีหลัก ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐหรือเอกชน วัด และชุมชน แต่ละภาคีสามารถมีส่วนในการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ตัวอย่างเช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รวมทั้งเรื่องการจัดการศึกษาในท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในส่วนของชุมชนอาจมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานกิจกรรมของทางโรงเรียนตามความพร้อมของแต่ละบุคคล เช่น การร่วมระดมเงิน การลงแรงพัฒนาโรงเรียนเป็นครั้งคราว การดูแลนักเรียนให้รับผิดชอบ ทำการบ้านหรืออ่านหนังสือตามที่ครูมอบหมาย การดูแลความประพฤติ มารยาท การพูดจา ตลอดจนการกำหนดบทบาทและหน้าที่ในการอบรมปณิธานร่วมกับทางโรงเรียน เป็นต้น การแสดงความคิดเห็นหรือความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียนในการพัฒนาทางการศึกษาของบุตรหลาน เพื่อช่วยกันกำหนดทิศทางการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ในส่วนของวัดและองค์กรรัฐหรือเอกชนมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยตามวาระและโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวันเด็ก งานวัฒนธรรม ประเพณี งานทำบุญต่าง ๆ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553)

อย่างไรก็ตาม เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ (2555) ได้สังเคราะห์ผลการดำเนินงานชุดโครงการวิจัยและพัฒนา เชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน พบว่า การสร้างและพัฒนาเครือข่ายโดยคณะนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเป็นแกนหลักและมีภาคีเครือข่ายในพื้นที่หลายภาคส่วนเข้าร่วม ประสบความสำเร็จในระดับต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ 1) *ระดับนักเรียน* มีความสนใจการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนน O-NET บางโรงเรียนสูงขึ้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่บูรณาการเข้าไปในวิชาได้มีส่วนช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น 2) *ระดับครู* ได้เปลี่ยนแนวคิดและมุมมองในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนใหม่ โดยลดบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งการบูรณาการข้ามสาระวิชาต่าง ๆ การเชื่อมโยงความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สาระวิชา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้

การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน การพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียน การสอนด้วยตนเอง มีการทำงานเป็นทีมหรือเป็นเครือข่ายเพิ่มขึ้นทั้งภายในโรงเรียนและข้ามโรงเรียน และครูมีเจตคติที่ดีขึ้นต่อวิชาชีพ มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียน ลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียน ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสนุก ใฝ่ใจครู มีศรัทธาในตัวครูเพิ่มขึ้น 3) ระดับโรงเรียน/กลุ่มโรงเรียน ยังไม่พบความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ แต่มีข้อสังเกตว่าโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ทำให้ครูมีกำลังใจและทุ่มเทเอาใจใส่ต่อการพัฒนาตนเอง และมีศักยภาพเพิ่มขึ้น มีการขยายผลสู่ครูโรงเรียนอื่น ๆ ให้ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้มีการบริหารจัดการร่วมกัน ช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในบางวิชา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามโรงเรียน และการระดมทรัพยากรระหว่างโรงเรียน 4) ระดับนักวิจัย/อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ได้เปลี่ยนวิธีการพัฒนาจากการอบรมแบบเดิม คือ Trainer มาเป็น Coacher และ Facilitator สามารถจัดทานวัตกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนที่เหมาะสม 5) ระดับเครือข่าย ทั้งโรงเรียน ครู และภาคีต่าง ๆ มีความตื่นตัวและตระหนักในศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการระดมสรรพกำลังมาหนุนเสริมการพัฒนาการศึกษาทั้งในรูปของความรู้ ความคิด อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เงินและแหล่งเรียนรู้ในภาคีต่าง ๆ เป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดพลังความร่วมมือ นำไปสู่ความเข้มแข็งของโรงเรียนและชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาโรงเรียนในแต่ละท้องถิ่นและได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากชุมชนมากขึ้น จำนวนเด็กที่ลดลงกลับเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีข้อเสนอแนะว่า รัฐควรเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการใหม่ เน้นการกระจายอำนาจและการดึงพลังจากทุกภาคส่วน (All for Education) มาร่วมกันแก้ปัญหาการศึกษา โดยให้มหาวิทยาลัย (อาจารย์) เป็นแกนหลักประสานงานขับเคลื่อนและค้นหานวัตกรรมในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

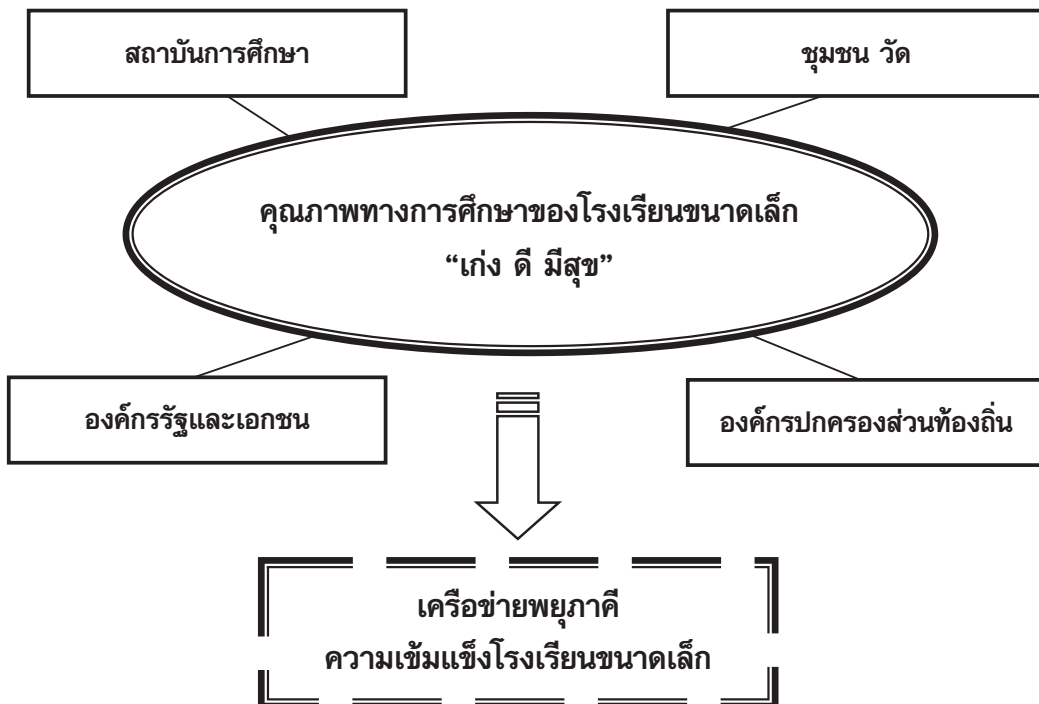
จากที่กล่าวมาประเด็นที่น่าสนใจ คือ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายโดยคณะนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเป็นแกนหลักและมีภาคีเครือข่ายในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมประสบความสำเร็จทั้งโรงเรียน ครู และภาคีต่าง ๆ ซึ่งมีความตื่นตัวและตระหนักปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก ก่อให้เกิดพลังความร่วมมือ นำไปสู่ความเข้มแข็งของโรงเรียนและชุมชน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงได้มุ่งดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ให้บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยดำเนินการแบบบูรณาการระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการความร่วมมืออย่างเป็นระบบและรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งได้กำหนดกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็น 2 รูปแบบ ผลการศึกษาจะนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูให้เหมาะสมและรองรับกับสภาพการณ์ของโรงเรียนขนาดเล็กทั้งในเรื่องการจัดทำแผนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ สามารถเป็นต้นแบบสำหรับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี โดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นแกนกลางในการสร้างความรู้ที่จะให้บริการแก่สังคมและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
2. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายโดยอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายในบริบทของโรงเรียนนั้น ๆ ทั้งชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชน โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน ดังภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ในการดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ และเจ้าของบริษัทห้างร้าน โดยมีพื้นที่ดำเนินการในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 6 โรงเรียน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดโรงเรียนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน เพื่อให้เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายระหว่างภาคที่เป็นโรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มเครือข่ายที่ 1

- 1) โรงเรียนวัดไร่แดงทอง
- 2) โรงเรียนวัดหนองจิก
- 3) โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง
- 4) โรงเรียนวัดห้วยผักชี

กลุ่มเครือข่ายที่ 2

- 1) โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม
- 2) โรงเรียนบ้านดอนซาก

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) แบ่งขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
2. ดำเนินการพัฒนารูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายอย่างกว้าง ๆ ที่แตกต่างกัน 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (C1 Model) เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน มีขั้นตอนและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 7 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาในโรงเรียนขนาดเล็ก แต่ละแห่งเพื่อระดมความคิดเห็นจากครู ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองในแต่ละโรงเรียน และนักวิจัย เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประมาณ 20 คน

ขั้นที่ 2 การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็กจากแต่ละโรงเรียน เพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกันของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่าย ประมาณ 20 คน

ขั้นที่ 3 การเสริมประสบการณ์โดยบุคลากรจากโรงเรียนเครือข่ายศึกษาดูงานในโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในด้านที่ตรงกับเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชน ซึ่งอาจมีจุดเน้นต่าง ๆ เช่น การยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในรายวิชาต่าง ๆ การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ การส่งเสริมทักษะเพื่อประกอบอาชีพ เป็นต้น

ขั้นที่ 4 เครือข่ายระหว่างโรงเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเองและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ขั้นที่ 5 เครือข่ายระหว่างโรงเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างความร่วมมือเครือข่ายภายนอกในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียน โดยเสนอความต้องการและข้อคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายภายนอก ถึงความเป็นไปได้ในการให้การสนับสนุนโรงเรียน เช่น การจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ การสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ การส่งผู้บุคลากรที่มีชำนาญด้านต่างๆ ให้ความรู้แก่นักเรียนหรือครูที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนเครือข่าย รวมถึงงบประมาณต่าง ๆ เป็นต้น โดยการจัดประชุมตัวแทนจากหน่วยงาน ๆ ที่เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กต้องการขอความร่วมมือ

ขั้นที่ 6 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 7 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและสะท้อนผลการดำเนินงานสำหรับการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานต่อไป โดยการจัดประชุม ประมาณ 20 คน

รูปแบบที่ 2 (C2 Model) เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายพหุภาคี มีขั้นตอนและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การสร้างเครือข่ายพหุภาคี โดยการจัดประชุมสัมมนาร่วมกันระหว่างกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มวัด กลุ่มองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กรรัฐและเอกชน และกลุ่มภาคีต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประมาณ 20 คน

ขั้นที่ 2 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ร่วมกัน โดยการจัดประชุมสัมมนา ประมาณ 20 คน

ขั้นที่ 3 ตัวแทนบุคลากรโรงเรียนเครือข่ายและกลุ่มภาคีต่าง ๆ ศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในด้านที่ตรงกับเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชน

ขั้นที่ 4 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเองและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการเสนอความต้องการและข้อคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายภายนอก ถึงความเป็นไปได้ในการให้การสนับสนุนโรงเรียน เช่น การจัดเตรียมแหล่ง

เรียนรู้ การสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ การส่งบุคลากรที่มีชำนาญด้านต่าง ๆ ให้ความรู้แก่นักเรียนหรือครู ที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนเครือข่าย รวมถึงงบประมาณต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นที่ 5 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 6 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและสะท้อนผลการดำเนินงานสำหรับการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานต่อไป โดยการจัดประชุม ประมาณ 20 คน

โดยผู้วิจัยกำหนดให้กลุ่มเครือข่ายที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนวัดไร่แดงทอง โรงเรียนวัดหนองจิก โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง และโรงเรียนวัดห้วยผักชี ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือรูปแบบที่ 1 (C1 Model) และกลุ่มเครือข่ายที่ 2 ได้แก่ โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมและโรงเรียนบ้านดอนซาก ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือรูปแบบที่ 2 (C2 Model)

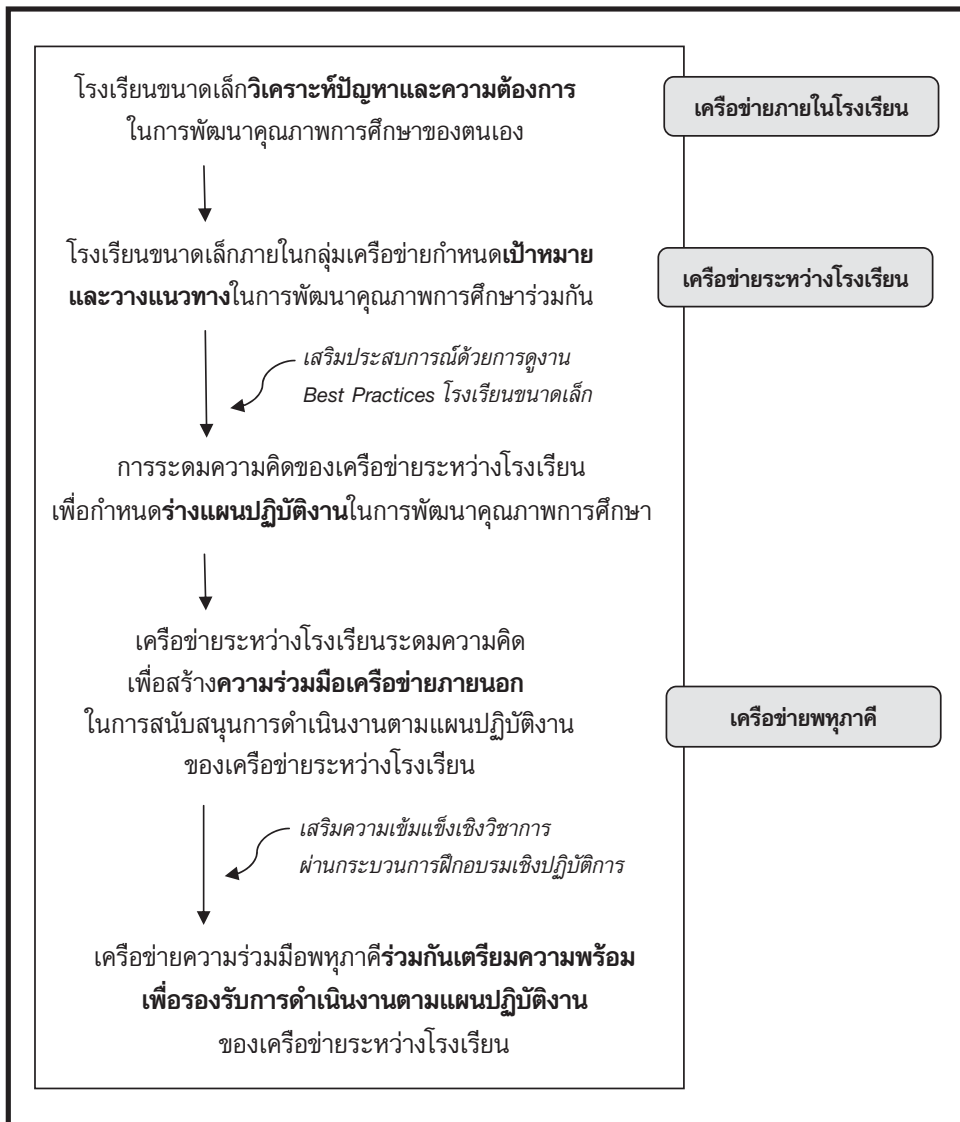
การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 เพื่อรับทราบการดำเนินโครงการวิจัย หลังจากนั้นจึงเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเครือข่ายพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การประชุมสัมมนา และการสังเกตการณ์ภาคสนาม กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนขนาดเล็กและพหุภาคี ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ หัวหน้าและเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการในพื้นที่ และเจ้าของบริษัทห้างร้านต่าง ๆ

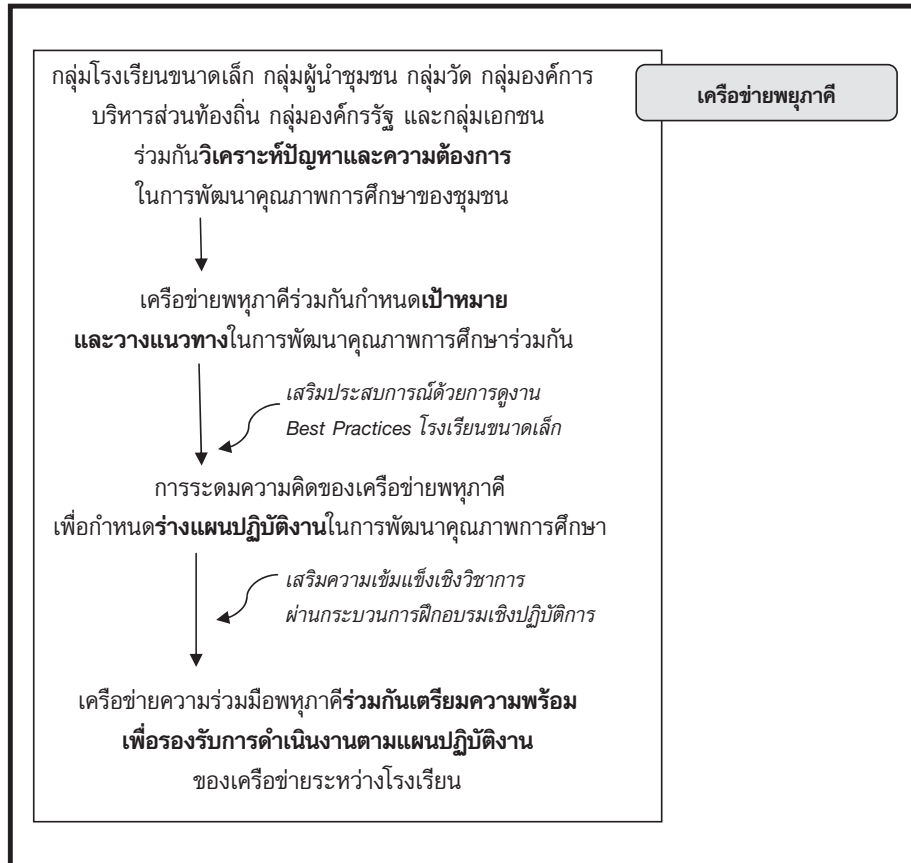
หลังจากนั้นนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการเขียนพรรณนาความเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบ และทำการเปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 ประกอบด้วย ขั้นตอนและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี และผลการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การเสริมประสบการณ์ โดยการศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็ก การกำหนดแผนปฏิบัติงาน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งการเตรียมความพร้อมการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานในเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

ผลการวิจัย

กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 2 รูปแบบ ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้ ได้แก่ เครือข่ายภายในโรงเรียน เครือข่ายระหว่างโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน และเครือข่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัย

ภาพ 1 กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รูปแบบที่ 1 (C1 Model)

ภาพ 2 กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รูปแบบที่ 2 (C2 Model)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของโรงเรียนต่าง ๆ ทั้ง 6 โรงเรียน พบปัญหาในลักษณะเดียวกับงานวิจัยอื่น ๆ ได้แก่

- 1) ครูมีจำนวนน้อย จบไม่ตรงวิชาเอก ไม่ใช่คนในพื้นที่ มีภาระงานมาก
- 2) ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนน้อย
- 3) เด็กนักเรียนมีฐานะยากจน ขาดศักยภาพและความพร้อม มีพัฒนาการทางสมองช้า อ่านไม่ออก ติดเกม
- 4) ผู้ปกครองขาดการเอาใจใส่ ไม่มีเวลา ไม่สามารถสอนการบ้านลูกได้ และมีค่านิยมส่งลูกไปโรงเรียนใหญ่
- 5) ผู้บริหารมีการโยกย้ายบ่อยและต้องเดินทางไปประชุมไกลหรือบางโรงเรียนไม่มีผู้บริหาร
- 6) หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย เรียนมากและไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตจริง
- 7) ขาดสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน
- 8) ขาดงบประมาณ
- 9) ขาดการประชุมพูดคุยกับผู้ปกครอง
- 10) คณะกรรมการสถานศึกษาหายากและไม่มาประชุม
- 11) ไม่ได้รับการดูแลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 12) องค์กรบริหารส่วนตำบล ไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้ เนื่องจากติดระเบียบหรือข้อกฎหมาย
- 13) สถานที่ขาดความสะอาดสบาย

ในแต่ละกลุ่มเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามารถกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงาน โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านวิชาการ กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100% 2) เด็กนักเรียนเก่งขึ้น เช่น วิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น 3) เด็กได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ 4) ครูที่ไม่จบตรงวิชาเอกมีความรู้ความสามารถในการสอนและมีสื่ออุปกรณ์ที่เหมาะสม 5) มีครูอาสาสมัครช่วยสอนเสริม 6) คะแนนสอบ O-NET เพิ่มสูงขึ้นในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) ครูเข้ารับการสัมมนาเทคนิคการสอนวิชาภาษาไทยจากวิทยากรในพื้นที่/หมอภาษา 2) ครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ 3) มีวิทยากร/นิสิตจิตอาสาช่วยสอนเสริมในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ 4) องค์กรบริหารส่วนตำบลสนับสนุนรถรับส่ง 5) โรงเรียนสนับสนุนค่าตอบแทนชั่วโมงละ 200 บาท 6) รวมนักเรียนหมอนเวียนผู้สอน 7) จัดหาชุดวิชาภาษาไทยมาใช้ 8) มีกิจกรรมเสริมบทเรียนให้ทดลองใช้ 9) ให้ความสนใจ ดูแลการทำกรบ้านอ่านหนังสือ ท่องศัพท์ 10) จัดทำหนังสือและรูปภาพคำศัพท์ต่าง ๆ 11) จัดค่ายวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ 12) จัดหาแบบฝึกสำเร็จรูป 13) จัดติวพิเศษให้กับนักเรียน

2. ด้านบุคคล กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) มีครูเพิ่มขึ้น ครบทุกชั้นปีและจบตรงวิชาเอก 2) ครูอัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง 3) ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นและครบ 12 เดือน โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) เพิ่มเงินเดือนให้ครูอัตราจ้าง 2) เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา

3. ด้านบริหารทั่วไป กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจตระหนักและกลับมาเรียนในโรงเรียนบ้านเกิด 2) มีเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น 3) เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารเช้า 4) เด็กนักเรียนได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย 5) มีเครื่องคอมพิวเตอร์และพรินเตอร์ 6) มีสัญญาณ internet และ wifi ดี 7) สนับสนุนอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นและให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ 8) มีทางม้าลายและสัญลักษณ์ก่อนถึงโรงเรียนตลอดเส้นทาง ทุกโรงเรียน โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) พูดคุยกับผู้ปกครองและประชาชนในหมู่บ้าน 2) ให้อุปกรณ์ในโรงเรียน พูดเชิงบวก 3) สร้าง brand เช่น แจกเสื้อชุดนักเรียน อุปกรณ์การเรียน ทุนการศึกษา เป็นต้น 4) ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 5) ให้ร้านค้ามาขายอาหารเช้า 6) ให้นักเรียนตีมนมและออกกำลังกาย 7) ให้นิสิตพลศึกษาช่วยจัดกิจกรรม 8) ขอรับบริจาคในหน่วยงานที่จำหน่าย 9) จัดซื้อให้ใหม่ 10) รายงานผ่านทางเว็บไซต์ให้ศูนย์ใหญ่ 11) หาผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขแนะนำหรืออัปเดต 12) จัดทำอินเทอร์เน็ตชุมชน 13) จัดทำโครงการวิจัยการปลูกผักเพื่อทำอาหารกลางวัน 14) มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการทำป้าย ติดสัญญาณไฟกระพริบ ตีเส้นบนถนน

4. ด้านงบประมาณ กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) มีความพร้อมเรื่องทุนและอุปกรณ์การศึกษามากขึ้น 2) มีงบประมาณเพิ่มขึ้น โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) เขียนโครงการเพื่อขอรับบริจาคตามหน่วยงานใหญ่ 2) ผลผลิตของหรือสินค้าขาย 3) ทอดผ้าป่าการศึกษา 4) การบริจาค 5) สร้างเครือข่ายทางเฟสบุ๊ก

นอกจากนี้ กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือยังได้มีการเตรียมความพร้อมให้กับโรงเรียนขนาดเล็กเบื้องต้นตามแผนการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ 1) จัดการฝึกอบรมเชิง

ปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จบไม่ตรงวิชาเอกใน 4 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการ เบื้องต้น มีผู้เข้าร่วมการอบรมทั้งสิ้น จำนวน 34 คน 2) จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน การพัฒนา แหล่งเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมให้กับโรงเรียน 3) จัดค่ายวิทยาศาสตร์ ค่ายภาษาอังกฤษ และค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN 4) ซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ตให้โรงเรียนที่มีปัญหาสามารถใช้งานได้ปกติ 5) ร่วมทอดผ้าป่าการศึกษาเพื่อระดมทุนให้กับโรงเรียนวัดไร่แดงทอง

อภิปรายผล

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก กระบวนการวิจัยนี้เริ่มต้นจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน หน่วยงาน ภาครัฐภาคเอกชน และผู้วิจัย ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของแต่ละโรงเรียนกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้ง กำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาการศึกษาขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาต่าง ๆ เช่นเดียวกับงานวิจัยในอดีตของสำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา (2553) สมพิศ ใช้เฮง และคณะ (2556) พิธาน พันทอง (2548) สุรัชย์ ทินกระโทก (2549) และถวิล แพงยา (2550) ทั้งในเรื่องบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน อาคาร สถานที่มีสภาพเก่าแก่หรือชำรุดทรุดโทรม รวมทั้งการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ในปีแรกโครงการวิจัยนี้อาจยังไม่สามารถชี้วัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ได้มากนัก แต่ได้เริ่มต้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีสถาบันการศึกษาหรือนักวิชาการในพื้นที่เป็นแกนกลางในการ ประสานงานเพื่อทำให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในเบื้องต้นน่าจะประสบความสำเร็จในระดับโรงเรียน พบว่า ครูที่มีความตื่นตัวและมีขวัญกำลังใจดีขึ้น ซึ่งเป็นไปตามที่เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ (2555) ได้สังเคราะห์งานวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อ หนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน พบว่า โรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ทำให้ครูมีกำลังใจและทุ่มเทเอาใจใส่ต่อการพัฒนาตนเอง และมีศักยภาพเพิ่มขึ้น มีการขยายผลสู่ครู โรงเรียนอื่น ๆ ให้ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้มีการ บริหารจัดการร่วมกัน ช่วยแก้ไขปัญหาคาดแคลนครูในบางวิชา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้าม โรงเรียน และการระดมทรัพยากรระหว่างโรงเรียน นอกจากนี้ในกระบวนการวิจัยยังได้พยายามสร้าง เครือข่ายให้เกิดขึ้นเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งเครือข่ายภายใน โรงเรียน เครือข่ายระหว่างโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน และเครือข่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัย

รูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายอย่างกว้าง ๆ 2 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบที่ 1 (C1 Model) ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนก่อนแล้วตามด้วยการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและเครือข่ายพหุภาคี มี 7 ขั้นตอน ส่วนรูปแบบที่ 2 (C2 Model) ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะของพหุภาคีตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ มี 6 ขั้นตอน ผลจากกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบนี้ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก ในขณะที่การวิจัยในครั้งนี้เป็นการเริ่มต้นจากนักวิชาการในสถาบันการผลิตครูหรือมหาวิทยาลัยที่เข้าไปกระตุ้นชักชวนให้ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชน ตระหนักถึงปัญหาและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งไม่ได้เริ่มต้นจากโรงเรียนหรือชุมชนเห็นความจำเป็น ดังนั้นจึงมีบางโรงเรียนปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการตั้งแต่เริ่มต้น โดยให้เหตุผลว่าโรงเรียนมีงานมาก กลัวจะเป็นภาระเพิ่มขึ้นเพราะมีครูน้อย ในขณะที่โรงเรียนบางแห่งที่เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ มองว่า โรงเรียนมีคุณภาพดีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องพัฒนาอะไรอีก ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าถ้าพวกเราต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างรอกันเช่นนี้ เราคงไม่แปลกใจว่าทำไมคุณภาพการศึกษาของไทยจึงตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการวิจัยนี้สิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุด คือ “ความยั่งยืน” ซึ่งปาริชาติ วลัยเสถียร (2546) กล่าวไว้ว่า จะต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาผู้นำและเครือข่าย เป็นต้น โดยการจัดให้มีกิจกรรม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้การขับเคลื่อนการพัฒนาเกิดความยั่งยืนต่อไป

การจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพการศึกษาได้อาจต้องใช้ระยะเวลานาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับทศตริณ วรณเกตตุศิริ และคณะ (2556) ที่ว่า จำนวนและศักยภาพของครู ภาวะผู้นำและแนวคิดของผู้บริหาร และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยโรงเรียนจะต้องสร้างความไว้วางใจจากผู้ปกครองด้วยการร่วมกันวางแผนการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนเพื่อบุตรหลานในชุมชน ในขณะที่ ญัฐวิทย์ พิมพ์ทอง (2554) กล่าวว่า การเน้นด้านคุณธรรมและจริยธรรมอาจเป็นจุดยืนของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าผู้บริหารและครูทุกคนต้องเป็น “คนดี” หรือเป็นแบบอย่างที่สามารถสร้างความศรัทธาเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนได้ว่าครูจะสอนบุตรหลานของเขาให้เป็นคนดีและคนเก่งได้ นอกจากนี้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษา มีความทุ่มเท มุ่งมั่น เสียสละในการทำงาน มีข้อสังเกตจากการดำเนินโครงการวิจัยว่า โรงเรียนใดที่มีผู้บริหารและครูที่ตีมีแนวโน้มว่าผู้ปกครองจะส่งเด็กมาเรียนเพิ่มขึ้น แต่หากโรงเรียนใดไม่มีผู้บริหารหรือครูขาดความกระตือรือร้น มีพฤติกรรมส่วนตัวที่ไม่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในพื้นที่และไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ผู้ปกครองจะขาดความเชื่อมั่นและไม่ส่งบุตรหลานมาเรียน ดังนั้นผู้บริหารและครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก และต้องเป็นแกนนำที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในขณะที่เดียวกันต้องมีการหนุนเสริมด้วยเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ปกครองและประชาชนในชุมชน องค์การบริหารงานส่วนตำบล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา บริษัทเอกชน และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ซึ่งสมพิศใช้

เฮง และคณะ (2556) ได้เสนอกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายโดยใช้ทรัพยากรและบุคลากรร่วมกัน เช่น มีการแสวงหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเป็นแกนนำ สร้างความเข้าใจและประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนเครือข่ายมาสนับสนุนการจัดการศึกษา มีการใช้วิทยากรภายนอกและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การทำให้ผู้ปกครอง ประชาชน และเครือข่ายต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้นั้นมีความยากพอสมควร เพราะประชาชนคนไทยทั่วไปมักคิดว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการผ่านทางโรงเรียนและครู ในส่วนของผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในชนบทมักขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ เพราะต้องทำงานประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว จึงไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเท่าที่ควร ดังนั้นจะต้องหาวิธีการและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ในส่วนของบริษัทธุรกิจเอกชนอาจใช้มาตรการลดหย่อนภาษีเพิ่มขึ้นในกรณีที่มีการสนับสนุนเงินให้กับโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ท่วมเท เสียสละจากทุกภาคส่วน โดยการปรับเปลี่ยนมุมมองหรือวิถีคิดใหม่ว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกคน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาและมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน
2. รูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ควรเริ่มต้นจากการตระหนักถึงปัญหาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งผู้บริหารและครูต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
3. ผู้ปกครองและคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาและดูแลบุตรหลาน เช่น การทำการบ้าน การอ่านหนังสือ การควบคุมความประพฤติและมารยาท การเข้าร่วมประชุมพูดคุย การเป็นวิทยากร การลงแรงพัฒนาโรงเรียน การบริจาคเงิน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น
4. มหาวิทยาลัยและคณะวิชาต่าง ๆ ควรจัดทำนโยบายหรือแผนบริการวิชาการให้กับสังคมหรือชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกรณีของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งอาจเป็นการระดมความคิดจากนักวิชาการหรือการทำกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาของนิสิตนักศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรทบทวนนโยบายการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งในปัจจุบันอาจมีจำนวนโรงเรียนในบางพื้นที่มากเกินไป โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและระยะเวลาในการเดินทางของผู้ปกครอง ซึ่งจะต้องไม่กระทบต่อความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาของคนในชุมชน

2. ควรจัดสรรอัตรากำลังของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ครบทุกชั้นปีและตรงกับสาขา วิชา เอก เพื่อสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการจัดการศึกษามากกว่าการพิจารณาเกณฑ์เรื่อง จำนวน นักเรียนต่อครู

3. ควรสอบบรรจุคนในพื้นที่เข้ารับราชการครู โดยการคัดเลือกผู้ที่มีลักษณะ “คนดีและคนเก่ง” ซึ่งอาจให้ทุนการศึกษาต่อและกลับมาบรรจุในภูมิลำเนาเดิม เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูของ โรงเรียนขนาดเล็กในชนบทและการย้ายออก อีกทั้งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

4. ควรบรรจุครูอัตราจ้างให้มีความมั่นคงในวิชาชีพ และไม่ควรมีการจ้างครูในลักษณะนี้อีกต่อไปเพราะจะทำให้เกิดความอ่อนแอในการจัดการศึกษา เนื่องจากระบบแบบนี้ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้คนดีและคนเก่งอยู่ได้

5. ควรมีการโยกย้ายหมุนเวียนผู้บริหารให้มาบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดีขึ้น และถ้าสามารถทำได้สำเร็จให้พิจารณาแต่งตั้งเลื่อนวิทยฐานะในระดับที่สูงขึ้นได้ทันที

6. ควรจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มขึ้นตามความต้องการจำเป็นจริง ๆ ซึ่งไม่ควรใช้เกณฑ์การจัดสรรตามรายหัวของนักเรียน เพื่อความยุติธรรมของเด็กนักเรียนและสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการจัดการศึกษา

7. ควรนำผลการสอบคะแนน O-NET ไปเป็นการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของ โรงเรียนมากกว่าการจัดอันดับของโรงเรียน

8. ควรปรับเวลาการเกษียณอายุราชการและการโยกย้ายของข้าราชการครูไปเป็นเดือนเมษายน เพื่อให้จบปีการศึกษา

9. ควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบเพื่อให้องค์การบริหารงานส่วนตำบลสามารถจัดสรรงบประมาณประจำปี สำหรับการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนได้ในทุกกรณี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ต่อไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่องจนประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรม

2. ควรศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับสภาพครอบครัว สภาพชุมชน อัตราการเกิดของเด็กให้มีความสัมพันธ์กับจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ในพื้นที่

3. ควรศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในการจัดการศึกษา โดยให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของโรงเรียนในชุมชน

รายการอ้างอิง

- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ. (2555). การสังเคราะห์ผลการดำเนินงานชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐวิทย์ พิมพ์ทอง. (2554). สรุปรการเสวนาเรื่อง “ยุบโรงเรียนขนาดเล็ก ใครได้ ใครเสีย?” สืบค้นจาก <http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=205>
- ถวิล แพงยา. (2550). การศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- ทัศนธริน วรรณเกตุศิริ และคณะ. (2556). การถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของโรงเรียนขนาดเล็กในเขต ภาคกลางตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปารีชาติ วลัยเสถียร. (2546). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์.
- พิธาน พันทอง. (2548). ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). รายงานการวิจัยการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา. สืบค้นจาก http://www.onec.go.th/onec_administrator/uploads/Book/221-file.pdf
- สุรัชย์ ทินกระโทก. (2549). ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สมพิศ ไข่เฮง และคณะ (2556). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท. วารสารครุศาสตร์ จุฬาฯ 41(3), 19-37.

ผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุเมิตร สุวรรณ รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
จังหวัดนครปฐม 73140

E-mail: sumit.s@ku.ac.th

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ ชุมสาย ณ อยุธยา อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

E-mail: fedusrx@ku.ac.th

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนิน วรรณเกตุศิริ อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

E-mail: tussatrin__k@yahoo.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรัตน์ เครืออินทร์ อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

E-mail: fedunrp@ku.ac.th

อาจารย์ ดร.กุลธิดา นกุลธรรม อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

E-mail: kopchem@gmail.com

อาจารย์ ดร.วิทัศน์ ฝึกเจริญผล อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

E-mail: witatfak@gmail.com